

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetőjogi szabályozásának alakulása Magyarországon a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények viszonylatában

CSIGI ÁDÁM

Absztrakt: A dizájner drogok kábítószerpiaci térhódításának következtében a klasszikus kábítószer bűncselekmények mellett létrejött egy új tényállás, az illegális kábítószeres legális transzformációinak visszaszorítására, új pszichoaktív anyaggal visszaélés elnevezéssel. A kezdetben csak szűk keretek között, enyhén szabályozott kategória az elmúlt közel tíz évben jelentősen cizellálódott, minél inkább a kábítószeres szabályozásának mintájára, megközelítve ezzel egy duplikált szankciórendszert hatásmechanizmusukban sokszor közel azonos, jogilag mégis különböző szerek tekintetében.

Fogalmi meghatározások

A tudatmódosító szerekre való diskurzus napjainkban is fontos alapköve a fogalmak tisztázása, hiszen ez alapvetően segít hozzá a témához kapcsolódó problémák, jelenségek megértéséhez. Ennek okán ki kell emelni, hogy a köznyelvben használt drog kifejezés alatt értendő minden pszichoaktív szer, amely nevéből adódóan olyan természetes vagy mesterséges anyag, amely az élő szervezetbe kerülve a központi idegrendszerre hatva megváltoztatja annak működését, illetve hiányuk elvonási tünetekkel járhat.

Innen kiindulva a fogalmi elhatárolások körében az egyik legfontosabb annak megvilágítása, hogy a hazai nyelvi környezetben drog és a kábítószer kifejezése nem ugyanaz, pontosabban nem minden drog minősül kábítószernek. A kábítószer fogalma alatt ugyanis illegális szereket

és egy jogi kifejezést kell érteni, amelyhez szükségszerűen jogi, illetve büntetőjogi értelmezés társul.

A kifejezést Magyarországon a hatályos Büntető Törvénykönyv az „Egészséget veszélyeztető bűncselekmények” körében két tényálláson, nevezetesen a Kábítószer-kereskedelem, valamint a Kábítószer birtoklása bűncselekményén belül használja, melyek elkövetését az előbbi alapesetében két évtől nyolc- míg utóbbi alapesetében egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni.

Éppen ezért a büntetőjogi szabályozás eszközeit figyelembe véve kijelenthető, hogy jelentős a különbség következmények tekintetében aközött, hogy valaki kokaint vagy alkoholt fogyaszt, noha valójában köznyelven mindkettő drognak nevezhető, hiszen az etanol is tudatmódosító hatással rendelkezik, sőt bizonyos kutatások szerint élettani hatásai sokkal súlyosabbak egyes illegális drogokénál. (NUTT – KING – PHILLIPS 2010. 1558 – 65.)

A 20. század elején kiadott Révai Nagy Lexikonában a drog, mint „növényi, illetve állati eredetű gyógyhatással bíró, leginkább szárítás útján konzervált anyag”, a kábítószer kifejezés pedig még bódítószer (narcotica) kifejezésnél kifejtett „a centrális vagy a periférikus idegrendszer működési képességét csökkentő szerként” szerepel. A Lexikon 1935-ben utolsóként kiadott kiegészítő kötete viszont már tartalmazza a Kábítószerekkel elkövetett bűncselekmények cikket, és megemlíti, hogy Magyarországon az 1925-ös genfi ópiumegyezmény 1930. évi XXXVII. tc. általi törvénybeiktatásával vezettek be először kábítószerekkel kapcsolatos büntetőjogi rendelkezéseket, melyek hat hónap fogházzal büntették, a „kóros méregélvezetre alkalmas kábítószere” elkövetett magatartásokat. A definíciós problémákkal kapcsolatban beszédes lehet az a tény is, hogy Révai Új Lexikonának az ezredforduló körüli kiadásában már látszódik a két fogalom összemosódása, míg a drog kifejezés noha részletgazdagabban, de megőrizte a korábban leírtakat, a kábítószer kifejezés definíciójánál a WHO 1977-es meghatározására hivatkozik, miszerint „bármely anyag, amely az élő szervezetbe kerülve annak egy vagy több funkcióját módosítja”, noha megjegyzi, hogy a szakirodalmi fogalmak egységességének hiányában, célszerű a nemzetközi megállapodásokra támaszkodni, amelyek ugyan szintén nem tartalmaznak definíciókat, de felsorolják azokat az anyagokat, amelyeket a büntetőjog szempontjából értékelni kell.

A kábítószer jogi besorolása

Tulajdonképpen így jár el a hazai büntetőjog is, mivel azt, hogy valójában mi is minősül kábítószernek a hazai jogalkotás a jogbiztonság elvének eleget téve, a Btk. értelmező rendelkezései között határozza meg, alapvetően nemzetközi egyezményekre utalva. Ezek nevezetesen az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény (Single Convention on Narcotic Drugs) mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott anyagok, valamint az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény (Convention on Psychotropic Substances) mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotróp anyagok. Ezen kívül pedig 2016-tól a az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény (azaz a Gyógyszertörvény) 2. számú mellékletében meghatározott pszichotróp anyagok is kábítószernek minősülnek. A kábítószerrekhöz kapcsolódó egyéb anyagfajta még a kábítószer előállításához használt kábítószer-prekursor, melyekre vonatkozóan az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószer és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény tartalmaz előírásokat, illetve a később tárgyalt új pszichoaktív anyagok.

A fentiekből látható tehát, hogy a drogok jogi megítélése elsősorban nem is egy általános fogalmi meghatározás kereteitől, hanem egy taxatív felsorolástól függenek, amit alapvetően nemzetközi egyezmények jegyzékei adnak a kábítószer fogalmán keresztül, amely természetesen igazodik az általános meghatározáshoz, de a zárt nyilvántartásba vétel tesz kábítószerré egy tudatmódosító szert, nem pusztán annak élettani hatása. Ebből kifolyólag a nikotin, illetve az alkohol bár alapvetően rekreációs célra használt addiktív szerek, mégsem nevezhetők kábítószernek. Dénes Balázs szavaival élve, „a függőség nem válogat, de a jogalkotók igen”. (DÉNES, 2009. 57.)

A téma problematikáját azok az ún. dizájner drogok adják, amelyek az elmúlt tíz évben teljesen átalakították, és meghatározzák a kábítószerpiacot, mára pedig sok esetben kijelenthető, hogy rendkívül súlyos élettani hatást produkálnak annak ellenére, hogy tulajdonképpen nem minősülnek kábítószerek.

Valójában a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények elleni fellépést már az 1961-es Egységes Kábítószer Egyezmény megalkotásakor is – nevéből adódóan – átfogó koncepció keretében képzelték el, ahol az ismert kábítószereket egy dokumentum tartalmazta, ám mindössze tíz évig, hiszen ezt nemsokkal később követte az 1971-es Pszichotróp Egyezmény, ahol viszont már pszichotróp anyag néven kerültek elnevezésre meghatározott anyagok, azt a látszatot keltve, hogy különböznek a kábítószerek anyagkategóriájától. (BAYER 2011, 714.) Ez gyakorlati problémákat is felvet egy adott bűncselekmény pontos minősítésénél, amikor meg kell határozni, hogy egy anyag mi alapján minősül kábítószernek, ha például figyelembe vesszük, hogy a kannabisz az Egységes Kábítószer Egyezmény I. jegyzékén szerepel, viszont annak egyik főhatóanyaga, a THC a Pszichotróp Egyezmény I. jegyzékén.

Ezen kívül árnyalja a problémát, hogy a különféle illegális tudatmódosító szerek meghatározása több jogszabályon keresztül történik. Így a kábítószerekkel és pszichotróp anyagokkal, valamint az új pszichoaktív anyagokkal végezhető tevékenységekről, valamint ezen anyagok jegyzékre vételéről és jegyzékeinek módosításáról szóló 66/2012. (IV. 2.) Korm. rendelet hivatott arra, hogy az említett nemzetközi egyezmények meghatározásait átültesse a magyar jogrendszerbe, ezért ott kerülnek felsorolásra az Egységes Kábítószer Egyezmény Jegyzékei által megnevezett kábítószerek, valamint a Pszichotróp Egyezmény által megnevezett pszichotróp anyagok, amik között viszont olyanok is találhatóak (pl. ketamin, ponticozin) melyeket a Gyógyszer tv. 2. melléklete is meghatároz, mint olyan anyagokat melyek elméletileg „nem a Pszichotróp Egyezmény alapján minősülnek kábítószernel egy tekintet alá eső veszélyes pszichotróp anyagnak, illetve hazai besorolásuk eltér a nemzetközitől” továbbá csak gyógyászati, vagy tudományos célra használhatóak. Minden esetre ezen hazai jogszabályok mellékletei által meghatározott anyagokat értünk kábítószer alatt, noha az ezekkel való visszaélést szankcionáló Btk. az említett Kormányrendeletre nem, csak közvetlenül a Nemzetközi Egyezményre hivatkozik. (IGNÁCZ 2018, 86.)

Az új pszichoaktív anyagok megjelenése és jogi besorolásuk

Ugyanakkor az elmúlt tíz évben hazánkban is megfigyelhető, hogy az ezredforduló stabil, kiszámíthatóbb drogpiacon, ahol a jellemző szerek a marihuána, az amfetaminok, a heroin, illetve az ecstasy tabletták jellemző hatóanyaga, az MDMA voltak, amik éveken át tartó trendekben változtak, 2008 után Magyarországon is megjelentek az ún. dizájn drogok, melyek célja az volt, hogy a már illegális szerek hatásmechanizmusához hasonló, de kémiai összetételükben különböző, ezáltal legális szerekként legyenek jelen.

Az Európai Unióban már az 1990-es évek elejétől rendszeresen találtak ilyen jellegű szereket. Ezek gyakran amfetaminnal és MDMA-val rokon pszichotrop szerek voltak. Megjelenésük kérdéseket vetett fel a lehetséges egészségügyi kockázatokkal, valamint azzal a problémával kapcsolatban, amely a törvények végrehajtása során a nemzetközi együttműködésben jelentkezik, ha az ehhez hasonló szerek felhasználását egyes tagállamok szabályozzák, míg mások nem. Megegyezés született arról, hogy előrelépést lehetne elérni az információ megosztásával, egy kockázatelemző eljárás létrehozásával, idővel pedig egy Uniós szintű szabályozási mechanizmussal. Ez vezetett el a „A Tanács együttes fellépése (1997. június 16.) az új szintetikus kábítószerre vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről” c. dokumentum megszületéséhez, melyet az Európai Unió Tanácsa a holland elnökség alatt fogadott el 1997. június 16-án. „Új szintetikus kábítószer” -ként azokat a szereket definiálták, melyeknek korlátozott gyógyászati értéke volt, és az idő szerint nem jelentek meg az 1971-es Pszichotrop Anyagokról szóló ENSZ Egyezményben, bár ugyanolyan komoly fenyegetést jelentettek a közegészségügyre, mint az egyezmény I. és II. jegyzékében szereplő szerek. Az „új” jelző nem újonnan kitalált szert jelentett, inkább a visszaélészerű használat új módjára vonatkozott, lévén a legtöbb kérdéses kábítószer már évekkel azelőtt létrehozták. Az 1997-es együttes fellépés egy háromlépcsős megközelítést vezetett be: (1) információcsere/korai jelzőrendszer; (2) kockázatelemzés; valamint (3) bizonyos új szintetikus kábítószer szabályozásának folyamata. Az EMCDDA és a Tudományos Bizottság mellett a fő szereplők az Europol, az EMEA, a Bizottság, a Tanács és a tagállamok voltak. (EMCDDA, 2007. 11.) 2002-ben az EU Kábítószer-ellenes cselekvési terve (2000-2004) alapján felülvizsgálták az együttes fellépést. A további fejlesztésre tett javaslatok elindították azt a folyamatot, melynek

eredménye a 2005-ben kiadott 2005/387/IB számú Tanácsi Határozat volt, amit aztán a jelenleg hatályos az 2017/2103 EU irányelv helyezett hatályon kívül.

Hazánkban 2009 elejére lecsökkent a tablettalefoglalások száma, és az MDMA jelenléte is háttérbe szorult. Míg a kilencvenes évek végén az MDMA hiánya által keletkezett úrt amfetamin tablettákkal töltötték ki, addig a 2009-ben a gyakori hatóanyagok mellett feltűntek olyan korábban ezen a téren nem használt hatóanyagok, mint pl. a GHB, metamfetamin, MDPV, illetve a szexuális bűncselekmények miatt nagyobb visszhangot kapó GBL (gamma-butirolakton), utcai nevén „Gina”. Ezzel egy időben megfigyelhető volt a kokain- illetve heroinlefoglalások csökkenő száma, gyakorivá váltak az erősen felhígított készítmények, majd 2010 végére a heroin gyakorlatilag eltűnt az utcáról. (CSESZTREGI 2016, 116 –120.) Ez többek között annak is köszönhető volt, hogy számos rendkívül nagyvolumenű lefoglalás történt Európa szerte, amikor a nemzetközi rendőri együttműködés eredményeképpen jelentős csapásokat szenvedtek el a nemzetközi drogterjesztő csoportok. Az Európa kapuinak számító kereskedelmi gócpontokon; így Spanyolországban, Olaszországban, a nyugat-európai nagy kikötőkben többször sikerült az akár több tonnát kitevő drogszállítmányok lefoglalása. Ezek a sikerek a bűnszervezeteknél stratégiaváltást tettek szükségessé. A kockázatos csempészés helyett a sokkal sikeresebbnek ígérkező új szerek kifejlesztése mellett döntöttek. (SIVADÓ 2020. 486.)

2010 jelentette a fordulópontot a mefedron megjelenésével, melynek előfordulása hazánkban őszre már meghaladta az amfetaminét, majd 2011-től való kábítószerlistára kerülése után megkezdődött egy „versenyfutás”, hiszen sorra jelentek meg az újabb, még legális szerek, katinonszármazékok, melyek a heroin visszaszorulásával különösen az intravénás szerhasználók körében váltak jellemzővé, valamint a szintetikus kannabionidok, melyeket túlnyomórészt száraz növényi törmelékre impregnálva értékesítettek, 2014-re meghaladva a klasszikus marihuána piaci részesedését. Az ilyen újra és újra megjelenő dizájnerdrogokat kifejlesztő vegyészek azt tartják szem előtt, hogy a korábban ismertén pszichoaktív hatású szer kémiai képletét kis mértékben megváltoztatva, az a jogi szabályozás hatálya alól kikerüljön, de a tudatmódosító hatása megmaradjon. Ez utóbbinál azonban lehetetlen biztosra menni, ezáltal az új szerek embereken kifejtett hatásvizsgálatának gyakorlatilag a fogyasztók a kísérleti alanyai, aminek következtében jelentősen megnő a halálos végkimenetelű szerhasználat kockázata, különös tekintettel arra, hogy ha maguk a fejlesztők sem tudnak vagy

éppen akarnak biztonságos szerek előállítására törekedni, akkor a terjesztőktől mégannyira sem várható el, hogy tisztában legyenek az árusított termék kémiai összetételével, a végső fogyasztókról nem is beszélve. (SIVADÓ 2017, 169.) Ezzel összefüggésben a probléma súlyát jól szemlélteti a Kábítószer és Kábítószerfüggőség Európai Megfigyelőközpontjának 2020-as jelentése, miszerint 2012-óta évente több mint 50 új dizájner drog jelenik meg a piacon. (EMCDDA, 2020. 42.)

Ezek az ún. dizájner drogok Magyarországon *új pszichoaktív anyag* néven kerültek meghatározásra 2012. március 1-jei hatállyal, a Gyógyszertörvényben, „mint olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a Btk. és a törvény szerinti kábítószer, és erre tekintettel azt (ekkor még) a Kormány rendeletében ilyen anyaggá minősítette.”

Ezen anyagok listáját tehát a már említett 66/2012. (IV. 2.) Kormányrendeletben határozta meg a jogalkotó a sokat emlegetett „C” listán, ami nem más, mint a jogszabálynak a kábítószereket, illetve a pszichotróp anyagokat tartalmazó A) illetve B) jegyzéke melletti új pszichoaktív anyagokat tartalmazó C) jegyzéke.

Szintén 2012. március 1-jei hatállyal még a korábbi Btk., az 1978. évi IV. törvény tényállásai között jelent meg a *visszaélés új pszichoaktív anyaggal* bűncselekménye, azonosan – három évig terjedő szabadságvesztéssel – értékelve bizonyos fogyasztói és kereskedői típusú elkövetési magatartásokat, amit aztán a jelenlegi Btk. is átvett, noha a konkrét fogyasztás, tartás és a megszerzés akkor még egyáltalán nem számított bűncselekménynek. Az elmúlt években viszont jelentős cizelláláson ment keresztül a tényállás szabályozása, 2014. január 1-jétől a bűncselekmény alapesetének büntetése szigorúbb, egytől öt évig terjedő szabadságvesztés lett, valamint a Kábítószer-kereskedelem és a Kábítószer-birtoklás tényállásainak mintájára megjelentek a törvényben az elkövetés minősítő esetei, bizonyos esetekben a büntetett előkészület, továbbá privilegizált esetként a csekély mennyiségre elkövetés, amit ekkor még 10 grammal határozott meg a Btk., és ezt meghaladó mennyiségre büntetendővé vált a megszerzés és a tartás is. Ezzel szemben viszont a 10

grammnál kevesebb mennyiség megszerzése és tartása továbbra sem vont maga után jogi következményeket.

Időközben aztán az új pszichoaktív anyagok jegyzéke 2015. január 1-jétől átkerült az új pszichoaktív anyaggá minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról szóló 55/2014. (XII.30.) EMMI rendeletbe, a Kormányrendeletben pedig egy D) jegyzék jelent meg az EMMI rendeletből áthelyezett anyagok részére. Erre azért volt szükség, mert a Gytv. 15/B. § (3) bekezdése szerint egy adott anyag akkor kerülhet az új pszichoaktív anyagok jegyzékére, ha a magyar hatóságok, szakértői előtt nem ismert olyan adat, amely 1) az anyag gyógyászati felhasználására utalna, 2) kizárná, hogy az anyag hasonló mértékű fenyegetést jelenthet az egészségre, mint a kábítószer és pszichotróp listákon szereplő anyagok. A Gytv. 15/C. §-a szerint az EMMI rendelet listájára vett egyedi vegyületeket egy éven belül kockázatértékelésnek kell alávetni, majd annak eredményétől függően át kell helyezni a vegyületet a Gytv. pszichotróp listájára vagy a Korm. rendelet D) listájára. Ha a kockázatértékelés lezárásához nem áll rendelkezésre elegendő adat, az új pszichoaktív anyag minősítése meghosszabbítható azzal, hogy a kockázatértékelést két évente újra el kell végezni. Ez ugyanakkor azért problémás, mert az új pszichoaktív anyagok esetében nem csupán a cselekmény elkövetésekor hatályos szabályozásnak lehet jelentősége, hiszen az elbírálás idejére a kockázatértékelés következtében megváltozhat az adott szer besorolása és ezen kockázatértékelés eredményéhez képest az adott vegyület minősítése új pszichoaktív anyagból kábítószerre változhat, de az is lehet, hogy olyan listára kerül, amely alapján már sem új pszichoaktív anyagnak, sem kábítószernek nem minősíthető, nevezetesen a Kormány rendelet D) jegyzékére, amire mivel nem utal a Btk. bűncselekmény sem követhető el. (IGNÁCZ 2018, 86.)

2016. január 1-jétől a 2012. évi II. törvény - a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 199/B §-a már a szabálysértések között szerepelteti a csekély mennyiséget meg nem haladó mennyiségű új pszichoaktív anyag tartását, vagy megszerzését, amelynek felső határát 2017. május 23-tól már 2 gramm tiszta hatóanyagtartalomban határozta meg a törvény, az indoklás alapján azért, mert egyrészt a korábbi megfogalmazás pontatlan volt, a hatóanyagtartalomra vonatkoztatás hiányában, másrészt pedig a korábbi évek tapasztalatai bebizonyították, hogy a 10 grammos mennyiség

a becsült hatásos adag több ezerszerese is lehet akár, aminek következtében a privilegizálás intézménye kiüresedett.

A téma aktualitását adják a közeljövőben várható újabb módosítások, nevezetesen, hogy 2021. január 1-jétől, az új pszichoaktív anyaggal visszaélés szabályozásánál is megjelenik a jelentős, illetve a különösen jelentős mennyiség kategóriája, mint minősítő körülmény, illetve az ehhez kapcsolódó súlyosabb, már öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetése.

Összegzés

Jól látható az a szabályozási tendencia, ami az elmúlt tíz évben kialakult az új pszichoaktív szerek szabályozásában. Érthető, hogy a jogállami kritériumoknak való megfelelés miatt egy újonnan felbukkanó szert nem lehet rögtön kábítószer listára tenni. Ugyanakkor az eredetileg a kábítószer bűncselekmények kvázi „előszobájaként” funkcionáló tényállás szankcionálása egyre inkább átveszi azok struktúráját, amit, noha a megjelenő szerek élettani hatásai számos esetben indokolnak is, mint Ignác György rámutat tanulmányában, több gyakorlati problémát felvet a számos jegyzék, illetve lista melyek alapján az illegális tudatmódosító szereket értékelni kell, és amelyek egymáshoz való illeszkedése meglehetősen bonyolult. Habár a kábítószerként meghatározott anyagok fajtája között a törvény a büntetés szempontjából nem tesz különbséget, a kábítószer és az új pszichoaktív anyag két kategóriájának differenciált értékelése és a különféle fantázianeveű anyagok egyre kiszámíthatatlanabb valós összetétele megteremtheti azt az ítélkezési szempontból sem problémamentes helyzetet, amikor például a lefoglalt tabletták kábítószernek minősül, és új pszichoaktív anyagnak minősülő anyagokat egyaránt tartalmaznak. Ezen kívül a szerteágazó és gyorsan változó szabályozásra, valamint a vegyészszakértői vizsgálat mindenkorai szükségére tekintettel a büntetőeljárás során felmerülhet a tévedésre, mint büntethetőséget kizáró okra való hivatkozás abban az esetben, ha valaki egy adott szert a legalitás tudatában szerzett meg. (IGNÁCZ 2018, 95.)

Forrásjegyzék:

Bayer István: Mérlegen a valóság: siker vagy kudarc? Az 1961. évi Egységes Kábítószer egyezmény értékelése az 50. évforduló alkalmából. *Gyógyszerészet 2011/12.* 714 – 124.

Csesztregi Tamás: Kábítószeres és dizájnerdrogok a magyarországi kábítószerpiacon. *Belügyi Szemle 2016/4.* 116 – 127.

Dénes Balázs: A droghasználat jogi vonatkozásai. In: Demetrovics Zsolt (Szerk.): Az addiktológia alapjai III. ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 57 – 78.

EMCDDA: Early-warning system on new psychoactive substances. Publications Office of the European Union. Luxembourg. 2007. 1 – 84.

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/449/EWSguidelines2_98082.pdf

EMCDDA: European Drug Report – Trends and Developments. Publications Office of the European Union. Luxembourg, 2020. 1 – 88.

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf

Ignácz György: A kábítószer és az új pszichoaktív anyag fogalmának aktuális jogértelmezési problémái. *Jogelméleti Szemle 2018/2.* 84 – 97.

Nutt – King – Phillips: Drug Harms in the UK: a multicriteria decision analysis. *Lancet.* Vol. 376. 2010. 1558 – 1565. <http://www.ias.org.uk/uploads/pdf/news%20stories/dnutt-lancet-011110.pdf>

Révai nagy lexikona. Budapest: Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság 1911–1935

Révai új lexikona I–XIX. Főszerk. Kollega tarsoly István. Szekszárd, Babits Kiadó. 1996–2008.

Sivadó Máté: Frontok és hidak a kábítószer-politikában. In: Madai – Pallgi – Polt (Szerk.): *Sic itur ad astra.* Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére. Ludovika Egyetemi Kiadó 2020. 483 – 490.

Sivadó Máté: Pozitív tendenciák a pszichoaktív szerek ügyében? In: Pécsi Határőr, Tudományos közlemények. 19. [köt.] Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig (2017.) 169-174.